

Владимир Вучковић
КРАЉЕВСКИ ПАВИЉОН

Уредник
Зоран Колунџија

Аутор илустрације на корици
Владан Ранђеловић, академски сликар из Ниша

Владимир Вучковић

КРАЉЕВСКИ ПАВИЉОН

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Загушљиво ћутање је можда и најгори однос међу људима. Доводи до мучне затегнутости, гневних погледа и гађења у устима. Истина се ту појављује као слабо задихани глас. Тако би задуго и остало у Краљевском павиљону Психијатријске клинике да случајно нису пронађени тајновити *Зайиси Узвишених дића*. Додуше, доста оштећени. Одавно заборављени и поприлично оскудни, неочекивано су се појавили приликом започетих радова на обнављању Павиљона те чувене Клинике надомак Ниша.

Некада је то био важан град у коме је рођен можда и најпознатији римски император. Први је признао хришћанство и прославља се као светац, али је његово место рођења временом постало провинцијска паланка, остављена од свих. Слично распоу или рашчињеном монаху, то место је понижено, потцењено и потпуно пропало. Чак је и Психијатријска клиника постала познатија од императора. Нека од ретких, заосталих паметних глава предложила је да се Краљевски павиљон претвори у музеј. Остало је само на идеји, а докони и бесловесни грађани су чак и поверовали. Почели су да се спремају за обилазак тог места грубог и суровог гнева.

Клиника је некада била Дворско добро краља Милана Обреновића и простирала се од Јужне Мораве па до

најближих брда обраслих храстовом шумом. После ослобођења од Турака 1878. године, Влада Кнежевине Србије је за потребе Двора откупила некадашњи чифлик турског аге Мустафе Бећир Беговића – оранице, шуме, ливаде и воденице. Ту је краљ Милан организовао богата дружења, лов и забаву за пријатеље и стране дипломате. Повремено је за значајније вечерње скупове посебним возом из Београда допремао лаке жене. Волео је да их назива *Чачкалицама*. Једна од најпознатијих била је *Драга Машин*, тада још увек млада и лепа, једра и здрава дворска дама, будућа српска краљица и Миланова снаја. Осим што није могао да претпостави да ће се та жена удати за његовог сина, краљ је још мање могао да поверује да ће дворско добро бити претворено у Психијатријску клинику са посебним Павиљоном за једног принца. Злобници би сигурно рекли да Милан све то не би никако схватио због претераног европејства. Пре ће бити да му је такав био сав народ – без праве љубави према отаџбини и са душом која се чистила само у мраку. Тај други принц, *узвишени* гост Павиљона био је из супротне, победничке династије. Све Миланово је потпуно уништено, дивљачки измасакрирано и из стварности избрисано.

У животу се све обнавља или само од себе опада. Једино је у Краљевском павиљону време остајало исто, окамењено. Пацијенти су лепо примани, али се одатле тешко и мучно излазило. Понекада би се нешто и покренуло. Било је чак и покушаја обнављања Павиљона, али се убрзо настављало са старом праксом да се ту смештају најживописнији болесници. Тајно су помињани као *Узвишена диџа*. Тако су називани по неком сликару који је смислио и здушно проповедао посебну религију за нову и обновљену српску државу. Први је почео да се јавно представља као *Узвишено диџе*.

Остали су то одушевљено прихватили, па се после лако проширило по целој Клиници.

Неки од потоњих пацијената били су потпуно здрави, али су се ту нашли сплетом чудних судбинских околности. Можда су они то само тако објашњавали, а лекари им потврђивали за мале паре, ко ће знати. Чудна су то бића.

Једно од најважнијих питања у *Зайисима Узвишених бића* односи се баш на то да ли човек треба да се бори против судбине или се мора безусловно покоравати? Није било одговора, али се наизглед, на основу површне анализе, лако могло закључити да је само један од пацијената могао да сачини овакве *Зайисе*. То нико не жели, нити може са сигурношћу да докаже. Уколико се *Зайиси* пажљивије изуче, промишљено би се дошло и до аутора.

Зайиси су стари и избледели, неко их је заборавио или можда намерно оставио, добро сакривене. Многи су уверени да их је писао *Ђорђе Карађорђевић*, увелико сматрајући себе *Узвишеним бићем*, коме дух уопште није био толико замрачен, колико се тадашња званична пропаганда трудила да докаже.

Важно је да су *Зайиси* поново и упорно тражени. Посебно је једна чувена и популарна личност трагала за њима. Не зна се тачно шта ће јој такви списи из прошлости Краљевског павиљона, уколико се није прославила као *Узвишено биће*. Једино се зна да је одређено време та личност провела на Клиници. Нема доказа да је реч о посебно повлашћеном пацијенту. Познато је само да је и овај становник Павиљона поседовао потребну несавршеност.

Истина је да су *Зайиси* случајно пронађени. Можда је намеравао да буду уништени, никоме није био потребан било какав траг. Проглашени су опасним, антицрквеним и

анархистичким, само су најумнији схватили да позивају на промену свести примитивног народа.

Временом је потреба за њиховим објављивањем прерасла у грозничаву страст.

Поједини су нудили новац или озбиљно претили свима за које се верује да имају било какве везе са *Зайисима*. Нико ме није било јасно због чега се то чини.

Највише жара за њихово проналажење улагао је познати политичар за кога се говори да је спој генијалца и лудака.

Свако ко је имао прилике да их прочита, могао је одмах да уочи како је писац *Зайиса* био *Узвишено диће*. Намерно је оставио празнине у тексту да би прикрио сопствену улогу. Из оскудних остатака наслућује се и да је тражио свој пут у животу, лажно се представљајући као ђаво са плавим анђеоским очима. Упорно и фанатично се залагао за примену теорије одвикавања простог народа од љубави према великим сисама. Ова теорија је постала популарна у Краљевском павиљону баш у време настанка чудних *Зайиса*. Непознат је идејни творац теорије, али је сликар једини успео да је некако образложи, заокружи и угради у нову религију, иако званично никада није изашао из Павиљона. Сматра се најтежим случајем, скоро неизлечивим. Многи су уверени и да је на крају постао васпитач у Краљевском павиљону, што је додатно искомпликовало *Зайисе Узвишених дића*. Поједини тврде да је све то касније дописано од стране тешког, али покајаног јавног грешника.

Најчудније је веровање да *Зайиси* могу донети добро чак и ако доспеју у недорасле руке особе кратке памети и ниске културе. Никакво зло не могу да нанесу чак ни бесло-

веснима, примитивнима и покваренима, каквих, хвала Богу, увек има превише.

Зайиси једино могу бити опасни у рукама глупих, а болесно амбициозних.

Таквима се уопште не препоручују.

Од њих могу да направе још несрећнија бића. Свако разуман треба да чита *Зайисе*, али не сме олако да претпостави да ће открити своју душу, пронаћи врата раја или пакла. Уколико поверује да ће сигурно успети да победи узалудност и празнину сопственог живота, можда на крају само схвати да неће више бити кртица која живи у затвореном простору. У тренутку читања помисли да постаје *Узвишено биће*, али тек када прозре да су велике сисе опсена, лаж, превара, привид пуноће и величине, стагнација духа и да најбрже пропадају, најлакше подлежу зубу времена.

То звучи довољно лудо да би било истинито.

Као и мисао шта је Павиљон, ко је *Принц* и какве то везе има са Србијом.

И свима који у њој живе.

Ако не прочитате *Зайисе*, ништа нећете знати.

Ако их прочитате, нећете моћи да живите без њих.

Први део

I

„Имаш цигару“ и „хоћеш да се јебеш?“ су два најважнија питања која дочекају сваког случајног или намерног посетиоца Клинике. Нико не зна из каквих дубина свести то долази, али их пацијенти упорно понављају као древну молитву поремећених.

У Краљевском павиљону тога није било, тамо је боравила елита.

„Да ли су та два питања суштина живота само за безумнике или је то уопште најважније за опстанак врсте двоножаца који се називају људима?“, дубоки и тешки уздаси из Павиљона пратили су ову дилему. Обузимала их је горка потиштеност. Бацали су се на помно проучавање *Зайи-са*, али се и тамо тешко продирало до суштине.

„Успавана нам је савест. Праве одговоре можемо пронаћи тек када победимо бескрајно тужну изгубљеност наших живота“, издвајао се само један, дубок и необичан глас који је будио пророчке мисли.

„Иза зидова, тамо напољу, живе болесни, само смо ми здрави“, чуле су се речи храпавог и уморног, тешко препознатљивог одјека из Павиљона.

„Морамо сачувати душе од слабости мишљења. Трајна напетост у главама долази од топлог ваздуха“, надјачавао је други глас у коме се осећала малодушност.

Излазили су из Павиљона и жмиркали на сунцу.

„Граница иза које су радост и срећа не може се одредити“, једва се разумевало због повременог саможивог смеха.

„Не смете говорити разјапљених уста“, помешани у њиховим гласовима, бес и жудња су се растакале у бесмислу.

„Да ли је живот само једна обична игра или стална и немилосрдна борба?“, наметало се питање после сваког читања *Зайиса*.

Први редови су прости, скоро на ивици доброг укуса. Указивали су на боравак сваког елитног пацијента у Павиљону. Од тога се морало почети.

II

„Како се зовеш?“, питали су новопридошлог. Очекивали су га са великим надама, најављиван је веома дуго. Нико није знао зашто је то било тако.

Почињали су чак и да сумњају у његово постојање.

„Миле“, одговорио је врло сигурно. Стално је трзао великом, округлом главом, налик пуном месецу. Остављао је утисак накострешене животиње.

„Само Миле?“

„Да.“

„Немогуће.“

„Требало је да се зovem Михајло, али се оцу то није допало. Превише му је било узвишено, а ми смо сељаци из околине који су се на превару доселили у град, више неприметно дошуњали на Палилулу. Таквима чак ни Турци нису давали да улазе у варош. Спречавали су их и враћали вичући *Дурлан!, Дурлан!*, што на турском значи „*Сџани ѝријашељу*“ застао је и несвесно почео да се чеше између ногу. Једино тако је осећао пријатност, непознату милину струјања само њему знане енергије. Бесциљно блудећим погледом тајно је молио небеске силе за плаху и благородну кишу под чијим капима је налазио кратке тренутке мира.

„Не могу да пронађем разлику између даљине и непознатог, зато сам дошао овде“, нагло се укочио и замислио

као да се нечега важног присетио што никако није смео да заборави.

Опрезно, али достојанствено, враћао се на првобитно питање.

„Не, не, оцу. Име Михајло се није свиђало деди, он је увек био главни“, неприметно се узнемиравао. То је трајало само неколико тренутака, брзо би се смирио, па је тихо и одсутно настављао. Није гледао у комисију испред себе, већ је празно бленуо кроз отворени прозор, ишчекујући одатле непознати и неочекивани спас, обрт судбине у своју корист. Сунчеви зраци су његовом лицу давали оскрнављени израз прерано и на силу одузете невиности.

„У ствари, деда се питао за све“, малаксало је прошапутао као да признаје тешку истину и то пред *Сйрашним судом*. Поглед му је изражавао нешто између оностраног и тајанственог. На тренутке је зверео подивљало и злобно, слично животињи која тражи жртву само да би брзо у њу зарила своје покварене зубе. Тако загледан, очекујући кишу, чудило се како је простор око Павиљона запуштен. Шипурак је узбујао из високе траве, а младице шљиве и купине слободно су расле. Једино је благо октобарско сунце будило наду да живот можда има смисла. Повређен тиме, Миле је сада непрестано, потпуно глупаво, посматрао орах недалеко од прозора, само са понеким листом на сувим, испреплетаним и укрштеним гранама. Чинило му се да је баш одатле долазио њему добро познати глас.

„Познајем Милета, као мали је прве паре зарадио тако што се играо поред пута, некадашњег царског друма *Via Militaris*. Стрпљиво је чекао у заседи и прецизно бацао лопту уморним Турцима испред аута. Тобож уплашен, трчао је за њом, а возачи нагло кочили. Покушавали су да избегну

несрећу, па ударали у оштре стене Сићевачке клисуре. Одмах су притрчавали старији, као да спасавају, а крали су из поломљених кола све шта је могло да се дохвати. После су Милету давали његов део. Тако је још као дете почео да се сналази. На том делу пута Турци су се умарали, почињао је да их хвата сан, глава им је падала, није без разлога ту је одавно одређена средина између Рима и Цариграда, Европе и Азије“, тихо и брзо је неко изговарао испод прозора.

„Медијана, Медијана“, додавао је суви глас који се губио у трњу и кржљавим гранама ораха. Речи су подсећале на брзалице или тужбалице.

„Лажове!“, викнуо је Миле и нагнуо се на прозору. Изгледало је као да хоће да повраћа, искочи, погине несрећним случајем или побегне, нестане. Оштрим погледом је помно претраживао, али испод није било никога. Само је топли ветар појачавао болесно узбуђење зрикаваца. Вране су у даљини црно крештале. Неко је Милета снажно повукао, дубоко уверен да ће се бацити. Стигла га је шака посред лица и он је пао. Док је лежао подсећао је на отровног паука који стрпљиво стражари поред добро припремљене мреже.

„Немој њега, он је наш важни пацијент!“, викнуо је доктор на дебелог болничара.

„Људи глуве, а жене побацију, овај је хтео да се баци кроз прозор, познајем такве“, неразговорно је брундао Дебели. Мантил му је био широк, сличан плашту, али поцепан на више места. Миле је устао и наставио као да се ништа није десило. Његово лице налик кори дрвета остајало је у свом древном јазавичјем изразу.

„Такво име ми је уписао матичар, једна обична пијана будала отромбољених усана, што су се једва мицале и подсећале на отвор који секира направи када засеца мека-

но дрво. Тај човек је имао памет маторог јарца“, лице му се узнемирено грчило. Мирисао је на устајали зној.

Доктор је писао споро, отегнуто и мучно. Застао је и подигао поглед. У том моменту је изгледао као зла година.

„А ти Ракољубе?“

„И мене и мене!“, понављао је овај са потајном патњом, покушавајући да се сакрије иза Милета.

„Шта и тебе?“

„И мене су уписали погрешно“, додао је са изгледом мученика достојног сажаљења.

„Требало је Рака, али се матичару допало Ракољуб. Нико не зна зашто, мисле да је био мамуран и зловољан због лоше ракије и неке жене која га је мучила нередовним давањем толико жељене порције љубави“, изговарао је као да се свађао. Увежбаним покретима кобасичарских прстију нестрпљиво је трљао образе, чело и нос. Кожа му се црвене-ла до усијања, а очи изгледале тупо и уморно.

„Код нас у Топлици мека ракија се пије из великих чаша“, на воловском и скрушеном лицу појављивале су се само ситне мишје очи. Његове огромне пихтијасте уши су почеле да добијају боју зрелог парадајза. Ракољуб је почињао да црвени од дебелог врата, па се то ширило на уши, а тек на крају прекривало цело лице. И даље је стајао иза Милета, покушавајући да буде неприметан. Дубоко је веровао да ће тако лакше да се провуче. Причао је бојажљиво, скоро уплашено, неспретно погурен иза огромне, округле и чупаве праисторијске Милетове главе. Ракољубове безумне речи повремено су вукле на далеке и оштроумне мисли његових древних и непознатих предака. Мирисао је на препржено месо са луком, а успавани изглед је подсећао на

споменик култу глупости. Када је проговарао, чинило се да је одавно отрован неком љутњом.

„Мој деда је у Другом светском рату био познати народни херој, храбро је отео машингевер немачком официру. Његови саборци су касније љубоморно покушавали да му одузму то оружје и прикажу га као свој подвиг. Зато је деда прешао у другу војску, ставио црвену звезду на чело, победио и на белом коњу ушао у варош. После се изјаснио против и побегао у далеку, залеђену земљу и никада се више није вратио“, несавладиву тугу у његовом гласу смењивала је пакосна живахност.

„То је мајка Русија, идиоте, поздрави када изговараш. Твоја глава је љуска од јајета и унутра нема ништа“, допирало је испод прозора. Ракољуб уопште није чуо или се добро претварао по чему је и био познат.

Доктор је одложио оловку, подигао папире и исцепао на најситније делове. Оштрим покретом их је бацио увис, па се чинило да пада снег. Бленули су, не верујући сопственим очима.

Докторов сломљени глас као да је покушавао да од заборава отргне велике истине.

„Ви сте једино просвећено друштво, кроз сопствени преображај свесно идете у будућност, проблем је само што сте бржи од времена, живите уназад“, нерадо је изговарао.

Тишина је кратко трајала, али је допирала до најтајнијих делова ума.

Трећи у реду био је мршав, скоро увоштен, висок и погрбљен. Око њега је владала нестварна и привидна ледена језа, помешана са претећом озбиљношћу.

„Ја сам усвојен“, чуо се његов танки, пискави глас.

„Како?“

„Али сам одмах враћен“, додао је и неспретно се покло-нио.

Сви су поново заћутали, погођени овом великом исти-ном. Волели су крупне речи, мудрости, цитирање Сократа и Платона, а посебно сељачку примитивну квазифилозофију.

„Зовем се *Мајловић*“, представио се, али нико није обраћао пажњу.

Тежак ваздух се једва одржавао, додатно оптерећен на-прегнутим и тегобним мислима. Доктор је спорим и кру-тим покретима брисао нос црвеном свиленом марамицом.

„Не смете да дозволите да вам сломе дух, не трају ни до-бра ни лоша времена дуго“, стрпљиво је враћао марамицу у џеп умашћеног сакоа.

„Због чега си овде Миле?“, учинило се да је питао. Сви су ћутали, па је изгледало да се ништа не дешава.

„То се не пита“, чуо се и даље непознати глас испод про-зора.

„Горки талог је то докторе“, ехо тог гласа као да је допи-рао са најудаљенијих брда.

Миле је био убеђен да нема никога, чудило га је само што су се речи чуле врло разговетно. Сузним погледом окретао се прозору и разочарано вртео главом. Није смео да приђе и погледа, дебели болничар је стајао спреман на скок и нови, изненадни ударац.

„Ми смо овде здрави и видимо стварност каква јесте, а ови напољу су болесни, сви до једног. Они посматрају ствар-ност какву би волели, па упадају у заблуду“, чуло се иза Ми-летових леђа. То је донело нову тишину промишљања изре-ченог.

Није много протекло, а свима су пажњу привукла вели-ка слова на зиду иза докторових леђа.